plotą pasirodė tamsiai pilkas su pavieniais angliukais pilkapio pagrindas (tiriant vietą kaip spėjamą kapinyną, pradžioje manyta, kad tai smėliu užpustytas dar vienas buvęs žemės paviršius). 30–54 cm gylyje jis buvo 10–30 cm storio ir PR perkasos kampe ėjo gilyn, aiškiai pereidamas į pilkapio griovį, kur 40–70 cm gylyje išryškėjo dar daugiau juodų degėsių. Tiriamo ploto PV kampe, 60–70 cm gylyje, tamsiai pilkame su pavieniais angliukais sluoksnyje, aptikus kelis degintinius kauliukus, paaiškėjo, kad plotas tikrai tiriamas dideliame pilkapyje. Pilkapio pagrindas su pavieniais smulkiais angliukais ėjo gylyn iki 70 cm, o po juo prasidėjo įžemis – natūralus rusvas smėlis.

Įrodžius, kad tyrimų vieta yra pilkapis, buvo nuspręsta, jog tolesni pilkapio tyrimai, tiriant tik jo dalį, netikslingi. Atlikus fiksaciją 64–82 cm gylyje, perkasa užpilta.

Minėtos pakilumos P pakraštyje, šalia tirto pilkapio PR krašto, žymi apie 10 m R–V kryptimi ilgio, 4,5 m pločio ir 0,3 m aukščio kalvelė – be abejo, kito pilkapio liekanos. Kita, mažesnė, ta pačia kryptimi pailga, apie 7 m ilgio, 4 m pločio ir 0,4 m aukščio kalvelė yra už 4 m į V nuo pirmosios ir tiek pat į P nuo pilkapio V galo. Tokių kalvelių-pilkapių liekanų pušyne į V nuo tirto pilkapio yra ir daugiau (čia yra ir viena didesnė, dydžiu panaši į tirtą pilkapį, kalvelė). Dėl to visa pušyno dalis tarp keliuko į buvusias fermas iki jo V galo įtraukta į pilkapyno teritoriją. Nustatyta ir patvirtinta teritorija R–V kryptimi 170–220 m ilgio ir 60–90 m pločio. Tarp Pakalniškių pilkapyno ir naujojo pilkapyno II yra 110–170 m miško tarpas, kurį iš V ir R riboja keliukai, o iš P ir Š–ŠV – pamiškė. Čia miško žemės paviršius lygus, tik jo PR kampe, į V nuo Pakalniškių pilkapyno teritorijos PR dalyje esančios kalvos, yra dvi kalvelės, panašios į esančias antrajame pilkapyne, ir vienas apskritas, vos žymus kauburėlis – ploto ŠV pakraštyje. Ši miško dalis nustatyta abiejų Pakalniškių pilkapynų apsaugos nuo fizinio poveikio bendra zona. Čia irgi galėjo būti pilkapių, kurie sunaikinti 1930–1931 m.

PAKALNIŠKIAI BARROW CEMETERY II

In 2002 KPC investigated the supposed site of the Pakalniškiai barrow cemetery (Kaišiadorys district). During the investigations it was established that barrows really are located in this place, but they were not further explored during this expedition.

PERŠAUKŠČIO (KASČIUKŲ) PILKAPYNAS

Vida KLIAUGAITĖ

2003 m. buvo tęsiami Peršaukščio (Kasčiukų) (Švenčionių r.) pilkapyno archeologiniai tyrimai. Tyrimai šiame pilkapyne, kuris labai nukentėjo dėl antžeminių ir požeminių komunikacijų įrengimo ir jų ruožų priežiūros, pradėti 2002 m., kai buvo ištirta po 2 pilkapius dviejose pilkapyno grupėse. Trijuose iš tirtų pilkapių kapų neaptikta, o ketvirtajame aptikti 3 kapai (2 degintiniai ir 1 griautinis) (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 63–66). 2003 m. buvo ištirti dar 3 pilkapiai.

I grupės pilkapis 5 gana stipriai nukentėjęs tiesiant aukštos įtampos elektros perdavimo liniją, jo V kraštas nuartas, sampilo aukštis nuo dabartinio žemės paviršiaus po elektros perdavimo linija tik 40 cm, skersmuo apie 6–7 m. Pilkapio sampilą sudarė 18–32 cm storio šviesaus smėlio su pavieniais degėsiais sluoksnis. 38–44 cm gylyje nuo aukščiausio sampilo taško atsidengė iki 20–22 cm storio pilkapio pagrindas, užėmęs beveik visą plotą tarp pilkapį juosusių duobių. Po pagrindu buvo įžemis.

Pilkapį supo 7 apskritos, ovalios ar pailgos, nuo 3x2,3 iki 5,6x2,8 m dydžio duobės, tarp jų palikti vos 20–60 cm pločio tarpeliai, tik PR abipus ilgiausios duobės palikti 70 ir 95 cm pločio tarpai. Duobės pjūvyje netaisyklingo pusrutulio formos, jų užpildą sudaro įvairaus intensyvumo degėsingas smėlis su šviesaus smėlio „liežuviais" nuo sampilo pusės. Duobių gylis svyravo nuo 1,43 iki 2 m nuo aukščiausio sampilo taško. Gilesnės duobės kastos R pusėje. Ploto V pakraštyje, pilkapio išorėje, įžemyje aptikta 40x42 cm skersmens apskrita stulpavietė. Pjūvyje ji „U" formos, į įžemį įgilinta 30 cm. Pilkapyje radinių ir kapų neaptikta.

II grupės pilkapis 6 sulėkštėjęs, jo sampilo V dalis nustumdyta klojant ryšio kabelį. Sampilas 75–80 cm aukščio, apysveikė išlikusi apie 6x9 m dydžio sampilo dalis. Sampilo smėlis sudarė iki 20–30 cm storio sluoksnį, jame surinkta keletas degintinių kaulų. Iš karto po sampilu atsidengė pilkapio pagrindas, kuris išliko maždaug 3x4 m plote, pilkapio P dalyje. Pagrindo storis svyravo nuo 12 cm iki 23 cm, centre, įžemyje, fiksuotas *griautinio kapo 1* duobės kontūras, išsiskyręs šviesesniu užpildu. Duobė – 2,34x1,15–1,36 m dydžio, netaisyklingo stačiakampio užapvalintais kampais formos, orientuota V, ŠV–R, PR kryptimi. 1,61 m gylyje nuo aukščiausio sampilo taško rasti labai stipriai sunykusios kaukolės fragmentai, 5 cm giliau, galvūgalyje aptiktas ilgojo kaulo fragmentas. 1,58–1,73 m gylyje aptiktos geležinės įkapės: 2 geležinės sagtys krūtinės-juosmens srityje, įmovinis ietigalis, gulėjęs įmova mirusiojo galvūgalio link, bei pentinis kirvis, padėtas ašmenimis į viršų, maždaug blauzdų (pėdų ?) srityje. Šalia vienos iš sagčių aptiktas titnago gabalėlis. Kaulų ir įkapių išsidėstymas rodo, kad mirusysis buvo guldytas galva į V–ŠV (285°).

Sampilo pakraščiuose aptikta akmenų. Jie nesudarė sandaraus vainiko, dauguma akmenų buvo pilkapį supusiose duobėse, jie sukrauti prie pat duobių krašto, nedideli, dauguma – apie 20 cm skersmens. Pilkapio sampilą supo 7 apskritos arba pailgos duobės. Jų ilgis – nuo 2,4 iki 7,8 m, plotis – 1,5–2,3 m. Pjūvyje duobės netaisyklingo pusrutulio formos, užpildytos įvairaus intensyvumo degėsingu smėliu su šviesaus, balkšvo smėlio „liežuviais", nuslinkusiais nuo sampilo. R duobės pakraštyje, jos dugne, įžemyje, rasta 20x21 cm skersmens apskrita stulpavietė. Pjūvyje „U" formos, į įžemį įgilinta iki 10 cm. Dar viena stulpavietė aptikta tiriamo ploto ŠV dalyje. Ji 25x25 cm dydžio, pjūvyje „V" formos, į įžemį įgilinta 40 cm.

II grupės pilkapis 7 buvo šalia tyrinėto pilkapio 6, į Š nuo jo. Pilkapis sulėkštėjęs, sampilas – apie 6 m skersmens, iki 0,65 m aukščio, tačiau atrodo, kad dalį šio aukščio sudaro nuo ryšio kabelių ruožo užstumtas smėlis. Pilkapio sampilo išlikę maždaug 4x5 m dydžio plote, pilkapio centre ir R pusėje. V dalyje sampilas nuartas. Išlikęs sampilas siekė iki 30–45 cm storio, po juo aptiktas tamsiai pilkas pagrindo smėlis. Pasiekus pilkapio pagrindą, centre išryškėjo *griautinio kapo 1* duobės kontūras. Kapo duobė – sta-

čiakampio užapvalintais kampais formos, 2,28x1,05–1,12 cm dydžio, orientuota R–V kryptimi. V kapo duobės krašte, 1,48 m gylyje, aptiktas nedidelis mentės fragmentas, o 23 cm į P nuo jo vienintelė įkapė – geležinis įmovinis ietigalis, gulėjęs smaigaliu į V. Taigi mirusysis buvo palaidotas galva į V (272°), o ietis kape buvo padėta prie jo dešiniojo šono, plunksna prie galvos.

Sampilo pakraščiuose aptikta akmenų. Jie nesudarė sandaraus vainiko, daugiausia jų buvo pilkapio Š duobės užpilde. Visi akmenys – tai nedideli lauko rieduliai, krauti Š ir P pusėse, keletas – R pusėje. Vidutinis akmenų skersmuo – 18–20 cm, stambesnieji siekia iki 40 cm skersmens. Pagal išlikusius akmenis vainiko vidinis skersmuo buvo apie 4,5–5 m.

Pilkapio sampilą supo 5 duobės. Iš ŠV, Š, ŠR ir R pusių rastos 4 nedidelės ovalios duobės, kurių skersmuo 2,1–2,6x1,18–1,8 m, gylis svyruoja nuo 15 iki 70 cm. Duobės užpildytos vien tik tamsiai pilku degėsingu arba tamsiu su šviesaus smėlio „liežuviais" nuo sampilo pusės. Š duobės užpilde įvairiame gylyje gausu akmenų, nuslinkusių nuo sampilo krašto. P pilkapio pusėje iš pradžių rastas 4x5,7 m dydžio juodas duobės kontūras, kuris giliau išsiskyrė į 3 mažesnes duobes (iš jų 2 priskirtinos pilkapiui 6). Piečiau esančios 2 duobės pailgos, 2,8x1,4–1,6 m dydžio, jose gausu nedidelių akmenų. Vienoje iš šių duobių aptiktas *degintinis kapas 2*: gana stambūs degintiniai kaulai buvo pasklidę 64x48 cm dydžio plotelyje, juosvame pilkapio duobės užpildo smėlyje. Tarp kaulų V jų sankaupos pakraštyje, po akmeniu, rasta vienintelė kapo įkapė – geležinė grandis. Degintiniai kaulai buvo pasklidę iki pat duobės dugno – įžemio, kuris pasiektas 135 cm gylyje. Bendras juosvo smėlio su degintiniais kaulais sluoksnio storis buvo 12 cm. Trečioji duobė, priskirtina pilkapiui 7, beveik apskrita, 2x1,5 m dydžio, jos paviršiuje aptikta 2,4 m ilgio ir 20–30 cm pločio degėsių juosta – sudegusio medžio ar stulpo liekanos.

Į P nuo aprašytų duobių, pilkapio išorėje, įžemyje, rasta stulpavietė. Jos kontūras neryškus, 40x42 cm dydžio, išsiskyrė šviesiai pilko smėlio užpildu, tačiau jame aiškiai matėsi tamsesnis paties stulpo 18 cm skersmens kontūras. Stulpavietė pjūvyje – „U" formos, 45 cm gylio, stulpas – nusmailintu galu, įgilintas 20 cm.

Pagal sąrangą pilkapis 5 datuojamas I tūkstantmečio antrąja puse–II tūkstantmečio pradžia. Tiksliau jį datuoti trūksta duomenų. Pilkapiai 6 ir 7 įrengti viduriniojo amžiaus pradžioje (IV a. pabaigoje–VI a. pradžioje), bet naudoti ir vėliau – tą liudija pilkapio 6 sampilo smėlyje aptikti degintinių kaulų fragmentai bei griovyje rastas degintinis kapas, kurį tiksliau datuoti trūksta duomenų.

PERŠAUKŠTIS (KASČIUKAI) BARROW CEMETERY

In 2003 in the barrow cemetery of Peršaukštis (Kasčiukai), 3 barrows were explored. Barrow 5 had a mound of 7–7.5 m in diameter surrounded by 7 pits. No graves were found in it. Barrow 6 had a mound of 9–9.5 m in diameter surrounded by 7 pits of different size, which were edged by stones. In the centre of barrow an inhumation with burial items (spear, axe, belt buckle) was unearthed. In one of barrow pits, a cremation with chain ring in it was uncovered.

Barrow 7 had a mound of 5–6 m in diameter and was surrounded by pits from three sides. In the centre of barrow an inhumation with a burial item – spearhead- was found.

The barrows are dated back to the middle – second half of the 1st millennium.